

Система формування професійно-мовленнєвої культури спілкування майбутніх фахівців фізичного виховання

Кондрацька Галина Дмитрівна

*Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка,
кафедра спортивних дисциплін та методики їх викладання, кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри, Україна*

Чепелюк Анна Вікторівна

*Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка,
кафедра спортивних дисциплін та методики їх викладання, кандидат педагогічних наук, старший
викладач, Україна*

Анотація. Стаття присвячена вивченню та аналізу методик розвитку культури професійного мовлення майбутнього учителя. Визначено, що всі вони орієнтовані на пошук раціональних методів навчання студентів. Розроблено методику навчання спецкурсу «Професійно-мовленнєва культура спілкування», а також обґрунтовано ефективні підходи до формування професійно-мовленнєвої культури спілкування студентів факультету фізичного виховання.

Ключові слова: спілкування; спецкурс; підходи; розвиток; професійно-мовленнєва культура.

УДК 796:378.037:81

LCC Subject Category: GV711, LC15

DOI: <http://dx.doi.org/10.22178/pos.16-1>

Вступ

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. З'ясовано, що у Державному стандарті вищої професійної освіти пояснюються вимоги до підготовки фахівців в галузі «Освіта» та «Фізичне виховання, спорт та здоров'я людини». Це дає змогу стверджувати що фахівець з фізичного виховання може виконувати педагогічну, тренерську, управлінську, науково-дослідну діяльність, робота з навчальною та фінансовою документацією, проводити навчально-виховний процес для формування в учнів мотивації до занять фізичними вправами, потреби здорового способу життя та готувати їх до безпечної життєдіяльності в суспільстві. Професійна діяльність фахівців педагогічних спеціальностей відноситься до професій, де культура і мова вчителя є тим інструментом, який дає змогу визначити його комунікативну компетентність. За результатами аналізу релевантної літератури з'ясовано, що підготовка майбутнього вчите-

ля фізичної культури до виконання професійних функцій залежить від системи формування у вчителя професійно-мовленнєвої культури, що допоможе вирішенню завдань шкільної освіти. Тому системний підхід до формування культури професійного мовлення вчителя допоможе сформувати професійну готовність фахівців з фізичного виховання і окреслити систему формування професійно-мовленнєвої культури студентів у вищих навчальних закладах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У процесі аналізу наукової літератури встановлено, що результати вивчення змісту формування культури вчителя представлені в науковому доробку О. Бодальова [3], В. Грехнева [4]. Дослідники розглядають культуру спілкування педагога як показник його професіоналізму і соціально значущий показник його здібностей і вміннь будувати свої взаємини з іншими людьми: здібності й уміння сприймати, розуміти, засвоювати, передавати зміст думок, почуттів, прагнень у процесі рішення висунутих педагогічною діяльністю

конкретних завдань навчання й виховання. За визначенням науковців професійна комунікативна культура викладача, формується за певних умов педагогічної діяльності, будуватиметься на ній, є найважливішою складовою частиною, засобом цієї діяльності. Значний внесок у розвиток культури фахового мовлення зробила Н. Бабич, що дає змогу розглядати його зміст через фахово-зорієнтований підхід до навчально-виховної діяльності [2].

Також, певний внесок у розвиток професійної майстерності вчителя зроблено вченими О. Дусенюк і О. Вознюк, у праці яких [6] визначено культуру і мовлення фахівця як системне утворення, що формує єдність педагогічних цінностей, технологій, сутнісних сил особистості, спрямоване на творчу самореалізацію педагога в різноманітних професійно значущих мовних ситуаціях.

Встановлено, що фахівці з педагогічних спеціальностей мають вільно, мотивовано й доцільно оперувати інформацією в рамках професійно значущої тематики, в професійно значущих ситуаціях.

Доведено, що сучасна наука і практика розкриває такі поняття як культура і мовна діяльність, мовна ситуація, продуктивний стиль спілкування, проте залишається недостатньо дослідженою саме проблема формування професійно-мовленнєвої культури у фаховій підготовці, особливо, учителів фізичної культури.

Мета дослідження – розробити систему формування професійно-мовленнєвої культури у майбутніх фахівців з фізичного виховання.

Результати дослідження

Впродовж XIX-XX століття зарубіжні науковці (М. Бахтіна, Robert Lado, Harry Hoijer, Edward Sapir, Едмунд Лич) визначали, культуру спілкування як частину культури поведінки людини у суспільстві. Певною мірою окреслюється культура в сукупності форм щоденної поведінки людини (у побуті, у спілкуванні з іншими людьми), моральні та естетичні норми, мовленнєвий етикет ґрунтуються на комплексній системі формування культури спілкування [9].

Значний внесок у розвиток теоретичного підґрунтя та практичної реалізації комунікатив-

ної теорії зробили К.-О. Апел, М. Бубер, які не лише користуючись визначальним принципом інтегрували людей у «комунікативну спільноту», а й доклали значних зусиль для популяризації комунікативної відповідальності [9].

Значний внесок у розвиток взаємозв'язку особистості зробили Б. Анан'єв, Л. Виготський визначивши індивід, об'єкт та суб'єкт цінністю суспільно-історичного процесу як зв'язок між інтеріндивідуальною структурою соціального цілого до якого належить особистість, та інтраіндивідуальною структурою самої особистості. Праці видатного психолога С. Рубінштейна розкривають теорію детермінізму і єдності свідомості та діяльності, що дає змогу виявити взаємодію навколишнього середовища з комунікативною діяльністю.

Велику цінність у цьому напрямі мають дослідження Н. Гуренко яка розкриває ідеї діалогу культур, де культура трактується як форма діалогу, взаємодії культур. На думку автора культура це подвоєння минулого і теперішнього [5].

Аналіз наукового доробку А. Савостьянова дає змогу розкрити необхідність комунікативної компетентності для учителя, виявити використання різних методів спілкування для проведення якісного навчально-виховного процесу в освітніх закладах [13].

Вивчення наукового доробку Антипової [1], О. Дубасенюк [6], О. Овчарук [9], дозволяє виокремити у системі формування і розвитку професійно-мовленнєвої культури компетентнісний підхід як: спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості в процесі навчання містять знання, уміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості; здатність фахівця ефективно здійснювати професійну діяльність та вирішувати проблеми різного ступеня складності на основі отриманих знань та досвіду; інтегральний прояв професіоналізму, в якому поєднуються елементи професійної і загальної культури, досвіду педагогічної діяльності та педагогічної творчості, що конкретизується у певній системі знань, умінь, готовності до професійного вирішення педагогічних завдань та проблем.

В процесі дослідження виявлено, що В. Ягупов [14] розкриває компетентнісний підхід як один із пріоритетних у системі вищої освіти, що дає змогу пов'язати комунікацію і культуру вчителя як компетентність у формуванні мотиваційної, пізнавальної та соціальної діяльності. Високий рівень комунікації і культури вчителя допомагає реалізувати процес пізнання, пізнавальну діяльність, конструктивно взаємодіяти з іншими та підбирати підходи для їх розуміння і навчання.

Значний внесок у розвиток мовлення зроблено Л. Паламар [10], яка пропонує для вирішення цієї проблеми традиційний, загально-теоретичний, прикладний, психологічний і соціальний підходи. Результати дослідження дали змогу удосконалити систему формування професійно-мовленнєвої культури у майбутніх фахівців з фізичного виховання за допомогою певних порад: використання власної думки і думки співбесідника; особливостей спілкування з масовою аудиторією; вільного поєднання змісту і форми; особливості поведінки індивідуума чи групи в присутності іншого індивідуума чи групи; стратегію і тактику людської поведінки під час обміну інформацією; моделювання людського мислення та спілкування; процеси, які супроводжують мовну комунікацію, тобто про невербальні комунікації; поведінку окремого індивідуума, групи людей або народу в цілому згідно з менталітетом; відносини соціальних структур.

Аналіз дослідження Ю. Пассова [11] дає змогу стверджувати, що комунікативний підхід визначає закономірності у розвитку професійного мовлення:

- мовленнєве спілкування несе діяльнісний характер;
- процес комунікації має свою предметність, обмежену рамками заняття, теми, події, проблеми та ін.;
- ситуація спілкування моделюється згідно з типовими варіантами стосунків у колективі;
- використання мовленнєвих засобів зумовлюється особливостями процесу спілкування у тій чи іншій ситуації.

Встановлено, що система формування професійного мовлення, за дослідженнями авторів, складається з таких дидактичних вимог [8]:

1. Особистісно-орієнтований підхід враховує потреби, сферу діяльності та інтереси студентів.
2. Мовленнєва спрямованість навчання, через практичне використання іноземної мови;
3. Функціональний підхід, зумовлює відбір відповідного професійно орієнтованого матеріалу;
4. Моделювання у процесі навчання певної системи взаємовідносин співрозмовників;
5. Новизна спричинюється постійною зміною теми розмови, обставин, завдань та методів.

Доведено, що функціонально-комунікативний підхід є найефективнішим для системи формування професійно-мовленнєвої культури фахівців з фізичного виховання за таких умов:

- надання пріоритету у вивченні професійної термінології, вилучення іншомовних слів та слів «бур'янів із словникового запасу студентів»;
- посилення функціональної спрямованості у розгляді мовних одиниць під час вивчення теоретичного матеріалу;
- вивчення поведінки студентів під час проведення різних частин практичного заняття у єдності їх змісту, форми, функцій вчителя на уроці, що сприятиме інтеграції культури і мовлення у свідому професійну діяльність;
- використання спеціально укладеної системи вправ, тренінгів, стилів мовлення і завдань для якіснішого засвоєння матеріалу з спортивних дисциплін;
- створення системи ситуативних завдань до курсу фізична культура.

Висновки

Результати дослідження розкривають систему формування професійно-мовленнєвої культури у студентів факультету фізичного виховання. Під час проведення навчально-виховного процесу на факультетах фізичного виховання використано запропоновані підходи для кращого вивчення і використання фізичних вправ, що дає змогу зрозуміти потребу мотивації, зацікавлення фізичнимиправами для здорового способу життя студентів.

Список інформаційних джерел

1. Антипова В. М., Колесина К. Ю., Пахомова Г. А. Компетентностный подход к организации дополнительного педагогического образования в университете. *Педагогика*. 2006. № 8. С. 59–68.
2. Культура фахового мовлення / Н. Д. Бабич [та ін.]. 2-ге вид. Чернівці : Книги-XXI, 2006. 496 с.
3. Бодалев А. А. Психология общения. Москва : Институт практической психологии ; Воронеж : МОДЭК, 1996. 256 с.
4. Грехнев В. С. Культура педагогического общения. Москва : Просвещение, 1990. 144 с.
5. Гуренко Н. В. Мовленнєва компетентність та культура майбутнього фахівця. *Вісник психології і соціальної педагогіки*. URL: <https://goo.gl/7CtRps> (дата звернення 01.10.2016).
6. Дубасенюк О. А., Вознюк О. В. Концептуальні підходи до професійно-педагогічної підготовки сучасного педагога. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 114 с.
7. Кондрацкая Г. Д. Направления развития профессионально-речевой культуры у будущих специалистов по физическому воспитанию. *East European Science Journal*. 2016. № 2. С. 122–127.
8. Кондрацька Г. Д., Чепелюк А. В. Змістове наповнення процесу формування професійної культури майбутнього вчителя фізичної культури у вищих навчальних закладах. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2015. № 1. С. 12–17.
9. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : К. І. С., 2004. 112 с.
10. Паламар Л. М. Функціонально-комунікативний принцип формування мовної особистості : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. К., 1997. 45 с.
11. Пассов Ю. І. Комунікативний метод навчання іншомовному мовленню. Київ : [Б. в.], 2001. 212 с.
12. Прокопенко Л. І. Особливості формування професійно-педагогічного мовлення спеціалістів у галузі фізичної культури та спорту. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2010. № 2. С. 263–267.
13. Савостьянов А. И., Янушевский В. Н. Речевая компетентность в коммуникативной культуре педагога. Ульяновск : УИПКПРО, 2007. 80 с.
14. Ягупов В. В., Свистун В. І. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти. *Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. 2007. Т. 71. С. 5–6.

© Г. Д. Кондрацька, А. В. Чепелюк

Стаття отримана 19.10.2016, прийнята 05.11.2016, оприлюднена online 11.11.2016

System of Formation of Professional-speech Culture of Communication of Future Specialists in Physical Education

Kondratska Halyna

*Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University,
Department of Sports Disciplines and Teaching Methods, PhD in Education, Associate Professor,
Head of Department, Ukraine*

Chepelyuk Anna

*Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University,
Department of Sports Disciplines and Teaching Methods, PhD in Education, Senior Lecturer, Ukraine*

Abstract. This article is devoted to the study and analysis of the techniques of the future teacher's professional speech culture. It has been found that all of them are focused on the search for efficient methods of teaching students. The training technique of the course "Professional-speech culture of communication" has been developed. Effective approaches to creating professional-speech culture of communication of students of physical education department have been selected.

Keywords: communication; special course; approaches; development; professional speech culture.

UDC 796:378.037:81

LCC Subject Category: GV711, LC15

DOI: <http://dx.doi.org/10.22178/pos.16-1>

References

1. Antipova, V. M., Kolesina, K. Ju., Pahomova, G. A. (2006). Kompetentnostnyj podhod k organizacii dopolnitel'nogo pedagogicheskogo obrazovaniya v universitete [Competence approach to the organization of an additional pedagogical education at university]. *Pedagogika*, 8, 59–68 (in Russian).
2. Babich, N. D. (Ed.). (2006). *Kultura fahovogo movlennya* [Culture of professional broadcasting] (2nd ed.). Chernivtsi: Knigi-HHI (in Ukrainian).
3. Bodalev, A. A. (1996). *Psihologija obshhenija* [Communication Psychology]. Moscow: Institut prakticheskoy psihologii; Voronezh: MODJeK (in Russian).
4. Grehnev, V. S. (1990). *Kul'tura pedagogicheskogo obshhenija* [The culture of pedagogical communication]. Moscow: Prosveshhenie (in Russian).
5. Gurenko, N. V. (2016). Movlenneva kompetentnist ta kultura maybutnogo fahivtsya [Speech competence and professional culture of the future]. *Visnik psihologiyi i sotsialnoyi pedagogiki*. Retrieved Oktober 01, 2016, from <https://goo.gl/7CtRps> (in Ukrainian).
6. Dubasenyuk, O. A., & Voznyuk, O. V. (2011). *Kontseptualni pldhodi do profeslyno-pedagogichnoyi pidgotovki suchasnogo pedagoga* [Conceptual approaches to vocational and educational training of modern teacher]. Zhitomir: Vid-vo ZhDU im. I. Franka (in Ukrainian).
7. Kondrackaja, G. D. (2016). Napravlenija razvitija professional'no-rechevoj kul'tury u budushhih specialistov po fizicheskomu vospitaniju [Areas of professional-speech culture of future specialists in physical education]. *East European Science Journal*, 2, 122–127 (in Russian).
8. Kondratska, G. D., & Chepelyuk, A. V. (2015). Zmistove napovnennya protsesu formuvannya profesiynoyi kulturi maybutnogo vchitelya flzichnoyi kulturi u vischih navchalnih zakladah [Content filling of the Process of Formation of Professional Culture of a Future Teacher of Physical Education in Higher Educational Establishments]. *Flzichne vihovannya, sport i kultura zdorov'ya u suchasnomu suspilstvi*, 1, 12–17 (in Ukrainian).

9. Ovcharuk, O. V. (Ed.). (2004). *Kompetentnisniy pidhid u suchasniy osviti: svltoviy dosvid ta Ukrayinski perspektivi* [Competence approach in modern education: world experience and Ukrainian prospects]. Kyiv: K. I. S. (in Ukrainian).
10. Palamar, L. M. (1997). *Funktsionalno-komunikativniy printsip formuvannya movnoyi osobistosti* [Functional-communicative principle of formation of linguistic identity] (Doctoral thesis). Retrieved from <http://ww.dissertation.com.ua/content/34582.html>
11. Passov, Yu. I. (2001). *Komunikativniy metod navchannya inshomovnomu movlenniyu* [The communicative method of teaching foreign language speech]. Kyiv: n. d. (in Ukrainian).
12. Prokopenko, L. I. (2010). Osoblivosti formuvannya profesiyno-pedagogichnogo movlennya spetsialistiv u galuzi flzichnoyi kulturi ta sportu [Features of formation of professional pedagogical speech specialists in the field of sport]. *Zbirnik naukovih prats Berdyanskogo derzhavnogo pedagogichnogo univrsitetu. Pedagogichni nauki*, 2, 263–267 (in Ukrainian).
13. Savost'janov, A. I., & Janushevskij, V. N. (2007). *Rechevaja kompetentnost' v kommunikativnoj kul'ture pedagoga* [Speech competence in communicative culture of a teacher]. Ul'janovsk: UIPKPRO (in Russian).
14. Yagupov, V. V., & Svistun, V. I. (2007). Kompetentnisniy pidhid do pidgotovki fahivtsiv u sistemi vischoyi osviti [Competence approach to training in higher education]. *Pedagogichni, psihologichni nauki ta sotsialna robota*, 71, 5–6 (in Ukrainian).

© H. Kondratska, A. Chepelyuk

Received 2016-10-19, Accepted 2016-11-05, Published online 2016-11-11